

UOT: 379.85

Mətanət Əli qızı Abdullayeva
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
magistrant
Orcid: 0000-0002-6354-1811
E-mail: matanat.abdullayeva98@gmail.com

Sabir Mübariz oğlu Abbaszadə
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
magistrant
Orcid: 0000-0001-7412-4215
E-mail: sabir.abbaszade7@gmail.com

ETNİK TURİZMİN MƏDƏNİ VƏ DƏRKETMƏ İMKANLARI

Xülasə: Etnik turizm sayəsində insan ənənəvi yaşayış və məişət tikililərini, yerli sakinləri milli geyimdə görmək, eləcə də ənənəvi bayramlarda iştirak etmək, milli mətbəxi dadmaq və suvenir kimi ənənəvi məişət əşyalarını almaq imkanı əldə edir. Səyahətdən qayıdan turistlər aldıkları məhsulları qohumlarına və dostlarına göstərir, səfər etdikləri regionun etnik qruplarının mədəniyyətinin xüsusiyyətləri haqqında təəssüratlarını bölüşürlər. Bütün bunlar ümumilikdə müxtəlif etnik qrupların nümayəndələri arasında tolerant münasibətlərin möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Açar sözlər: xalq, mədəni turizm, irs, etnik turizm, səyahət, incəsənət

Etnik turizm hazırda bir çox ölkələr üçün cəlbedici olan mədəni-dərketmə turizm sahələrindən biridir. Dünya təcrübəsi sübut edir ki, bu turizm növü insanın bir sıra mənəvi ehtiyaclarını ödəməyə qadirdir. Etnik turizmin təşkilində ən vacib məsələ iştirakçıları müxtəlif etnik qrupların adət-ənənələri və mədəniyyəti ilə tanış etməkdir. Ənənələr bir ölkədəki insanlar arasında mövqelər, dəyərlər, davranış normaları və münasibətlər sistemi, onun həyatının ritmi və nəbzidir. Ənənələrin səciyyələndirilməsi mövcud adət-ənənələrin təhlilini, onların ölkə həyatında yerini və konkret etnik qrup və ərəzilərlə əlaqəsini əhatə edir.

Dünya turizmində mədəni məhsulların artımı müxtəlif səviyyəli mədəni komponentlərə malik turizmin müxtəlif növlərinin formalaşması üçün güclü təsir yaradır. Nəticə etibarı ilə mədəni turizmin meydana çıxması müxtəlif təriflərin geniş spektrinin formalaşmasına şərait yaradır.

Sosial həyatın müxtəlif sahələrində ənənənin rolu eyni deyil. Ənənələr özünü iqtisadiyyatda daha az, dində isə maksimum göstərir. Cəmiyyətlər və sosial qruplar sosial-mədəni irsin bəzi elementlərini qəbul etməklə yanaşı, digərlərini də rədd edir, ona görə də ənənələr həm müsbət, həm də mənfi ola bilər [5, s.426].

Bundan əlavə, ənənə sosial təşkil edilmiş stereotiplərdə ifadə olunan, məkan-zaman ötürülməsi yolu ilə müxtəlif insan qruplarında toplanan və təkrarlanan qrup təcrübəsidir. Bu tərif fərdi təcrübəni qeyri-kollektiv fenomen kimi ənənədən çıxarmağa imkan verir və bununla da ənənəni fərdi şəxsi yaradıcılıq fəaliyyəti olan sənətdən fərqləndirir. Xalq yaradıcılığı və kütləvi mədəniyyət, əksinə, müxtəlif növlərə, ənənələrə əsaslanan kollektiv yaradıcılıq fəaliyyət növləridir [6, s.119].

Etnik turizm iki əsas növlə təmsil oluna bilər. Birincisi, bu, müəyyən xalqların ənənəvi mədəniyyətinin və məişətinin xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayan mövcud yaşayış məntəqələrinə səfərdir. Bu məskənləri nümayiş məskənləri adlandırmaq olar və onlar həm daimi, həm də müvəqqətidirlər. Belə yaşayış məntəqələrindən keçən turizm marşrutları bir çox ölkələrdə mövcuddur. Belə ki, Misirdə məşhur istirahət növü “cip”lərdə səhra safarisidir ki, bu səfər zamanı turistlər bədəvi düşərgələrini ziyarət edir və onların köçəri həyat tərzini ilə tanış olurlar [3, s.137].

Çoxsaylı turistlər üçün Latin Amerikasının Peru əyalətinə səfərin məqsədlərindən biri də ölkənin yerli xalqının - hindlilərin ənənəvi həyatı ilə əlaqə saxlamaq istəyidir. Bunun üçün turistlər ölkənin daxili ərazilərinə – xüsusən də Amazon hövzəsinin cəngəlliklərinə gedirlər. Bu halda etnik turizmlə ekoloji turizmin vəhdəti aydın görünür. Oxşar marşrutlar Şimali Hindistan və Şimali Taylandın dağlarında, Avstraliyanın daxili bölgələrində və Okeaniya adalarında çəkilir. Avropanın müxtəlif ölkələrinin bəzi kənd yaşayış məntəqələrində əhali bəzən milli geyimlərdən istifadə edir və bununla da turistləri cəlb edir. Çox vaxt dünyanın müxtəlif bölgələrində turistlər rəngarəng ənənəvi bayramların və festivalların şahidinə və hətta iştirakçılarına çevrilirlər. Ənənəvi yaşayış məntəqələrini ziyarət edən turistlər yerli sənətkarların müxtəlif məhsullarını suvenir kimi almaqdan, milli mətbəxin təamlarından dadmaqdan məmnun olurlar [4, s.5].

İkincisi, etnik turizmə xalq məişəti muzeyləri ilə tanışlıq daxildir. Ənənəvi memarlıq nümunələrini, məişət əşyalarını və milli bayramları özündə əks etdirən açıq səma altındakı etnoqrafik muzeylər xüsusi maraq doğurur. Eyni zamanda, insan müəyyən bir mədəniyyətə və dövrə aid olan obyektə öz gözləri ilə görə bilər, onun işgüzar və simvolik təyinatını öyrənə, bəzən hətta ona toxuna və başqa xalqların mədəniyyətinə aid olduğunu hiss edə bilər.

Turizmdə bu istiqamətin inkişafı proqramlarının hazırlanması və yerli xalqların məskunlaşdığı yerlərə konkret marşrutların təşkili üçün hazırlıq mərhələsi vacibdir.

- Layihə ərazilərində turizmin inkişafı üçün bütün mövcud materialları, sənədləri, proqramları və planları toplamaq lazımdır;

- Ərazinin sosial-iqtisadi vəziyyətini nəzərə almaq; dayanıqlı etnik turizmin inkişafı üçün investisiya imkanlarını qiymətləndirmək və məlumat bazası formasında investisiya təklifləri paketini formalaşdırmaq;

- Etnik turizm xidmətlərinə tələbatı öyrənmək; etnik turizmin inkişafında maraqlı olan müxtəlif təşkilatların tərəfdaşlıq şəbəkəsini yaratmaq.

Bundan əlavə, milli icmalar tərəfindən davamlı etnik turizmin inkişaf etdirilməsi imkanlarını qiymətləndirmək, habelə yerli icmaların etnik turizmin potensial resurslarından istifadə etmək hazırlığının və qabiliyyətinin dərəcəsini müəyyən etmək üçün bir sıra marketing tədqiqatları aparılmalıdır. Təbii ki, müvafiq mütəxəssislər olmadan layihənin həyata keçirilməsi mümkün deyil ki, bu da yerli əhali arasından etnik turizm sahəsində ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasını zəruri edir [2, s.70].

Etnik turizm təbii mühitlə harmoniyada yaşayan insanların həyatı, mədəniyyəti, adət-ənənələri ilə tanış olmaq məqsədi daşıyır. Azərbaycanda etnik turizmin inkişafı yeni və aparıcı fəaliyyətə çevrilir. Bu turizm növünə öz unikallığı və orijinallığına görə gələcəkdə tələbat artacaqdır [1, s.156].

Yerli xalqlar unikal mədəniyyət və iqtisadi sistemin daşıyıcılarıdır, buna görə də etnik turizmin inkişafı onların ənənəvi məskunlaşdıqları ərazilərdə ekoloji turizmin inkişafı ilə birlikdə perspektivlidir. Etnik turizmi ənənəvi iqtisadiyyatın qorunub saxlanılması və inkişafı üçün mümkün strateji istiqamətlərdən biri hesab etmək olar. Etnik turizmin inkişafı mədəni irsin qorunub saxlanmasına töhfə verməli və yaşayış sahələrinin davamlı inkişafı amili olmalıdır [7, s.16].

Etnik turizmin inkişafı layihələrinin əsas vəzifəsi ekoloji və etnik turizmin inkişafı prosesinin düşünülməmiş, ani tendensiyalardan qorunmasına, ilk növbədə yerli xalqların turizm biznesinə fəal cəlb edilməsi yolu ilə davamlı olmasına yönəlmişdir. Bu kimi bir-sıra səbəblərdən etnik turizmin hər hansısa bölgədə yaşayan azsaylı xalqların mədəniyyətini yerli və beynəlxalq səviyyədə tanıtılmasında böyük rolu olduğunu qeyd etməliyik.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Bağirov, C. Azərbaycanda kurort-rekreasiya turizmi üzrə sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması istiqamətləri. TURİZM VƏ REKREASIYA XXI ƏSRDƏ: PROBLEMLƏR VƏ PERSPEKTİVLƏR. Bakı: – 3-4 may, – 2019, – 154-156.
2. Hüseynov, İ, Əfəndiyeva, N. TURİZMİN ƏSASLARI. Bakı, «Mars-Print» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsi, 2007. 442 s.
3. Воскресенский, В.Ю. Международный туризм. М: Юнити-Дана, 2006. 255 с.
4. Зубов С.Э., Кржижевский М.В. «Краеведение и туризм». Самара: Филиал ГОУ ВПО «МГУС», 2007. 67 с.
5. Кононенко, Б.И. Большой толковый словарь по культурологии. М.: Вече 2000; АСТ, 2003. 512с.
6. Сапожникова, Е.Н. Страноведение. Теория и методика туристского изучения стран. М.: Изд. центр «Академия», 2007. 240 с.
7. Чумаков, К. Этно-экологический туризм в сохранении природного и культурного наследия. Новая жизнь, 2006. № 5. С.15-16.
8. Этнографический музей под открытым небом. Республика Марий-Эл, г. Космодемьянск Электронные данные. Марий-Эл.
9. URL: <http://www.museum.ru/M1268>

**Matanat Ali kizi Abdullaeva
Sabir Mubariz oghlu Abbaszade**

CULTURAL AND UNDERSTANDING OPPORTUNITIES OF ETHNIC TOURISM

Summary: Thanks to ethnotourism, a person has the opportunity to see traditional residential and commercial buildings, local residents in national clothes, as well as participate in traditional holidays, taste national cuisine and purchase traditional household items as souvenirs. Tourists returning from a trip show the purchased products to their relatives and friends, share their impressions about the peculiarities of the culture of the ethnic groups of the region they visit. All this as a whole serves to strengthen tolerant relations between representatives of different ethnic groups.

Key words: people, cultural tourism, heritage, ethnotourism, travel.

**Матанат Али кызы Абдуллаева
Сабир Мубариз оглу Аббасзаде**

КУЛЬТУРНЫЕ И ПОНИМАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ЭТНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА

Резюме: Рост культурного продукта в мировом туризме создает предпосылки для формирования различных видов туризма, имеющих разную степень культурной составляющей: культурного туризма, туризма по программе «культурное наследие», арт-туризма (или художественного туризма), этнического туризма туризм и различные термины, встречающиеся в литературе. В результате возникновения феномена культурного туризма приводит к формированию широкого спектра различных его определений.

По нашему мнению, большинство этих определений сформулировано для конкретных целей и обычно относится к одному из многочисленных компонентов культурного туризма.

Ключевые слова: народ, культурный туризм, наследие, этнотуризм, путешествие

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 10.11.2023